

ВПЛИВ ЗАОЩАДЖЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ГРОШЕЙ

Гроші не існують самі по собі – вони обслуговують потреби економіки, домашніх господарств і тому повинні за своєю кількісною масою і структурою бути адекватні їм. Кількість грошей повинна бути достатньою для нормального кругообороту продуктів і доходів. Як надлишок, так і нестача грошей створюють значні проблеми і ускладнення для здійснення грошового обороту.

Надходження грошей в оборот (пропозиція грошей) – складна результуюча величина, що відображає поведінку комерційних банків, нефінансової сфери, міністерства фінансів, зовнішнього сектору, а також центрального банку. Центральний банк значно впливає на формування пропозиції грошей як через механізм готівкової емісії (змінюючи розмір грошової бази), так і через механізм банківського мультиплікатора.

Управління механізмом банківського мультиплікатора, а як наслідок – емісією безготівкових грошей здійснюється виключно центральним банком, тоді як емісія здійснюється системою комерційних банків. Центральний банк, керуючи механізмом банківського мультиплікатора, розширює чи звужує емісійні можливості комерційних банків, виконуючи тим самим одну з основних своїх функцій – функцію грошово-кредитного регулювання.

Взаємодія двох величин – грошової бази і грошового мультиплікатора визначає потенційні можливості банківської системи у забезпеченні приросту грошової маси, додаткової пропозиції грошей.

Центральний банк має достатні важелі щодо управління грошовим мультиплікатором за допомогою зміни норми резервів, їх диференціювання тощо, тобто якісний вплив. Проте значний кількісний вплив на величину коефіцієнта грошової експансії формують інші чинники, основним серед яких є рівень заощаджень населення та підприємств, що зберігаються в установах комерційних банків на їх депозитних рахунках.

Оскільки участь у процесі грошово-кредитної мультиплікації беруть лише кошти, що знаходяться в межах банківської системи, то важливим є знаходження факторів, що впливають як на рівень заощаджень населення, так і на їх бажання тримати кошти в банківських установах, а не готівкою.

Заощадження населення залежать, в першу чергу, від попиту економічних суб'єктів на реальні гроші, який є величиною суб'єктивною (на яку політика центрального банку прямо не впливає). Попит на гроші залежить від ступеню довіри підприємств і населення до національних грошей.

Попит на гроші визначається *рівнем реального доходу*, оскільки населення тримає гроші для покриття своїх видатків, величина яких залежить від доходу. Саме достатній рівень доходу визначає можливість його частину направляти на споживання, а решту – на заощадження для примноження вартості у майбутньому (спекулятивний мотив попиту на гроші).

Попит на гроші залежить також від *вартості утримання грошей* – неоподаткованого процентного доходу, оскільки активи тримають саме у грошовій формі, а не в іншій. Чим вищою є процентна ставка, тим вигідніше тримати активи у формі грошей, а не в іншій, а відповідно – менше активів триматимуть готівкою за даного рівня доходу.

Отже, попит на реальні гроші зростає зі збільшенням рівня реального доходу й скорочується із зниженням процентної ставки.

Іншим фактором зміни попиту на гроші в перехідних економіках є *рівень довіри* громадськості до політики, яку проводить уряд. Наприклад, якщо проводиться експансійна монетарна політика, наслідком якої буде збільшення цін, то громадяни намагатимуться перетворити свої грошові кошти у товарні запаси чи вільноконвертовану валюту й таким чином захистити свій капітал від знецінення.

Таким чином, підвищення рівня заощаджень населення у комерційних банках є можливим за двох основних умов: зростання доходів домогосподарств; підвищення довіри до стабільності національних грошей (перш за все стабільності обмінного курсу гривні щодо іноземних валют).

Якщо зростання доходів населення є процесом тривалим, що впливає на збільшення вкладів населення у комерційних банках незначними темпами (таблиця 1), то підвищення довіри до стабільності національних грошей є потужнішим чинником в Україні, оскільки дає змогу залу-

чити до банківської системи кошти громадян, що зберігаються за її межами. Наприклад, протягом 2000 року вклади населення в банках збільшилися на 53% (при цьому строкові депозити зросли на 51%, а довгострокові – на 66%). Зростання депозитів фізичних осіб у 2001 році було ще відчутнішим – вони зросли на 91%, хоча грошові доходи громадян зросли меншими темпами.

Таблиця 1. Основні показники, що впливають на вклади населення в комерційних банках

Показники	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Грошові доходи, млн. грн	628	5389	26498	40311	50069	54379	61865	86833
Темпи зростання, до попереднього періоду	26р.	8р.	5р.	1,5р.	1,2р.	1,1р.	1,1р.	1,4р.
Заощадження, млн. грн.	27	198	383	2436	2585	2523	4556	5240
Темпи зростання, до попереднього періоду	20р.	7р.	2р.	6р.	1,1р.	1,0р.	1,8р.	1,2р.
Вклади в банках (у нац. валюті), млн. грн.	30	214	504	951	1612	1824	167	3315
Темпи зростання, до попереднього періоду	12р.	7р.	2,3р.	1,9р.	1,7р.	1,1р.	1,2р.	1,5р.

Збільшення заощаджень населення має значний вплив на стан грошово-кредитного ринку, зокрема на грошову масу: приріст заощаджень сприяє зростанню їх вкладів на депозитних рахунках в установах комерційних банків, що, в свою чергу, збільшує ресурсну базу банків. Це дозволяє комерційним банкам розширювати свої кредитні можливості і, через ефект грошового мультиплікатора, приводить до зростання грошової маси в країні.

Величина грошового мультиплікатора залежить від грошової бази та норми обов'язкових резервів і зростатиме у випадку зменшення як грошової бази, так і норми резервування. Зменшення ж грошової бази (складовими якої є готівка в обігу, готівка в касах комерційних банків та їх резерви в НБУ) значно залежить від зростання заощаджень населення в установах банків, оскільки готівка потрапляє в банківську систему і працює на економіку, зменшуючи грошову базу і збільшуючи коефіцієнт грошового мультиплікатора.

Наприклад, на кінець 2001 року грошова база в Україні становила 23,1 млрд. грн., а грошова маса – 45,6 млрд. грн. Фактична величина грошового мультиплікатора становила 1,97.

Максимальне теоретичне значення мультиплікатора значно перевищує фактичне і становить близько 10-12 разів, оскільки НБУ, починаючи 2001 року, застосовує диференційований підхід до визначення норми резервування залежно від строку і виду залучених комерційним банком коштів.

Отже, якщо залучити до банківської системи кошти громадян і зменшити таким чином грошову базу, то автоматично коефіцієнт мультиплікатора підвищить своє значення, збільшивши загальну масу грошей в державі.

Позитивними моментами збільшення маси грошей через підвищення коефіцієнту мультиплікації внаслідок збільшення заощаджень є:

- зростання грошової маси відбувається на "здоровій основі", шляхом кредитування комерційними банками підприємств, тобто підвищення попиту на кредитні ресурси, а не шляхом емісії НБУ;
- збільшення ресурсної бази комерційних банків приводить до зменшення кредитної процентної ставки, що також сприяє збільшенню попиту на гроші;
- залучення заощаджень населення до банківської системи значно зменшує рівень готівки в обігу, отже, зменшується тіньовий сектор економіки тощо.

На наш погляд, саме у покращенні структури грошової маси, що полягає у зниженні рівня готівки до 10-15%, повернення якої до банківської системи через ефект мультиплікатора дасть реальний приріст грошової маси, криється потенціал значного збільшення маси грошей і рівня монетизації економіки. При цьому таке збільшення відбувається на основі ринкових методів і не матиме негативного впливу на споживчий і валютний ринки.

Заходами Національного банку, спрямованими на збільшення частки заощаджень населення в кредитних установах, повинні бути:

- удосконалення законодавства щодо повернення вкладів фізичних осіб (збільшення рівня відшкодувань, прийняття норм щодо компенсації втрат від знецінення вкладів);

Серія: Економіка

- стимулювання залучення вільних коштів населення (наприклад, капітальні вкладення у сферу житлового будівництва);

- заохочення підприємств та населення отримувати грошові доходи через установи комерційних банків;

- прискорити запровадження розрахунків громадян у безготівковій формі, створюючи для цього на рівні держави сприятливі умови (наприклад, нарахування закладами до запитання фізичних осіб процентів як за строковими вкладами, тобто громадяни були б зацікавлені зберігати свої заощадження на банківських рахунках з виплатою значних процентів при забезпеченні високого рівня ліквідності);

- перехід до масових безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток – доцільно було б на рівні держави створити національну пластикову картку, зробивши її недорогою (чи навіть безкоштовною) для населення і підприємств торгівлі і сфери послуг. Організатором цього перш за все повинен виступити НБУ, залучивши комерційні банки до фінансування цього проекту.

Зазначені заходи сприяли б зменшенню готівкового грошового обороту і, таким чином, комерційні банки через ефект мультиплікатора змогли б спрямовувати вільні ресурси на кредитування підприємств.

Анотація

Досліджуються чинники, що визначають попит та пропозицію грошей. Аналізується можливість зростання маси грошей в обігу завдяки залученню заощаджень населення та підприємств у банківські установи.

Annotation

The factors, which influence on money supply and demand, are discussed. The possibility of increasing money in circulation because of savings is analyzed.